

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І МЕТОДИКИ ПОЛІХУДОЖНЬОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті автор подає аналіз результатів експериментального дослідження з проблеми поліхудожнього виховання учнів початкової школи на уроках естетичного циклу. Зазначає, що завдяки реалізації у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів педагогічних умов поліхудожнього виховання, учні експериментальних класів виявили переважно високий та середній рівні поліхудожньої вихованості за визначеними автором критеріями (емоційно-ціннісний, когнітивно-асоціативний, діяльно-творчий) у порівнянні з учнями контрольних класів. Отримані експериментальні дані дають підстави стверджувати про ефективність визначеної методики поліхудожнього виховання учнів, що позначилося на формуванні в учнів художніх та соціально-культурних цінностей, потреби до пізнання мистецтва, набуття умінь у сфері різних видів художньої творчості, що забезпечить готовність дитини до її творчого самовираження.

Ключові слова: педагогічні умови, поліхудожнє виховання, учні початкової школи.

У системі сучасної шкільної освіти мистецтво є важливим фактором формування в учнів загальноосвітньої школи художніх і соціально-культурних цінностей, носієм яких є твори мистецтва. Щоб долучити дитину до цих цінностей, необхідно, щоб твір став цінним для самої особистості, знайшов для неї сенс і значимість. Поза цим опанування мистецтва втрачає особистісний смисл.

Такий підхід є основою поліхудожнього виховання, яке ми розуміємо як цілеспрямовану суб'єкт-суб'єктну діяльність, засновану на особистісно-зорієнтованому і особистісно-діяльнісному підходах та взаємодії різних видів мистецтва, результатом чого відбувається формування естетичних якостей особистості, потреби до пізнання мистецтва, набуття умінь у сфері різних видів мистецтва, що забезпечить готовність дитини до художньо-творчої самореалізації.

Результатом поліхудожнього виховання є поліхудожня вихованість особистості – багаторівнева інтегративна структура, що розвивається, і яка утворена із сукупності емоційних, інтелектуальних, дієво-творчих проявів, рівень якої підвищується при організації поетапного процесу накопичення мистецького досвіду особистості.

Для розробки оптимальної методики поліхудожнього виховання учнів початкової школи нам було визначені критерії поліхудожньої вихованості учнів початкових класів: *емоційно-ціннісний, когнітивно-асоціативний, діяльно-творчий*; та окреслено педагогічні умови: *орієнтація на художню цінність творів мистецтва; структурування змісту навчально-виховного процесу на засадах художньої інтеграції; побудова навчально-виховного процесу за законами емоційно-сміслової драматургії; активізація виховної функції підручника; залучення учнів до особистісно-орієнтованої мистецької діяльності у різних видах мистецтва; готовність вчителя до поліхудожнього виховання.*

Проблемою формування поліхудожньо вихованої особистості займалися дослідники в галузі загальної мистецької освіти [3] та поліхудожнього виховання учнів початкових класів у школах з поглибленим вивченням мистецьких дисциплін [1, 2, 4, 5], але недостатньо висвітленими залишається вирішення завдань методики поліхудожнього виховання учнів 1-4 класів на уроках художньо-естетичного циклу у загальноосвітній початковій школі.

У попередніх публікаціях нами було розкрито сутність процесу поліхудожнього виховання учнів початкової школи на уроках мистецьких дисциплін, критерії і показники поліхудожньої вихованості учнів, педагогічні умови та методику поліхудожнього виховання учнів на уроках мистецтва у загальноосвітній школі, але не було висвітлено результати проведеного формуального експерименту.

Метою цієї статті є висвітлення результатів науково-педагогічного дослідження з поліхудожнього виховання учнів початкової школи.

Діагностика ефективності застосування визначених нами педагогічних умов та методики поліхудожнього виховання учнів на уроках мистецтва у загальноосвітніх навчальних закладах здійснювалася у школах, що входили до мережі експериментальних навчальних закладів всеукраїнського рівня відповідно до наказу МОН від 07.10.2007 р. "Про проведення науково-дослідної експериментальної роботи зі створення цілісної моделі художньо-естетичної освіти та виховання в загальноосвітніх навчальних закладах України": СЗШ № 50 м. Львова, ЗОШ І ст. "Мрія" м. Кіровограда; ЗОШ І-ІІІ ст. №150 м. Харкова, ЗОШ І-ІІІ ст. №2 м. Тячів Закарпатської обл., ЗОШ І-ІІІ ст. №119 м. Києва. Дослідженням на формуальному етапі експерименту було охоплено 325 учнів початкових класів.

В основі діагностики учнів наприкінці формуального етапу дослідження використовувалися методи, аналогічні до тих, що були застосовані нами на констатувальному етапі експерименту: педагогічне спостереження, інтерв'ю, анкетування, кількісної та якісної обробки результатів, та методики, модифіковані відповідно до нашого дослідження (ціннісних орієнтацій М. Рокича; тест

М. Люшера; "емоційне полотно" Л. Дрофмана; емоційної та естетичної емпатії; колірною моделювання музики Т. Баришевої; перекладу художнього образу з однієї художньої мови на іншу; втілення художнього образу художніми засобами різних видів мистецтва; інсценізації та пантоміми).

За результатами контрольного зрізу формувального етапу дослідження рівнів поліхудожньої вихованості учнів початкової школи висвітлені у таблиці 1.

Таблиця 1

**Рівні поліхудожньої вихованості учнів початкових класів
(за результатами контрольного зрізу)**

Критерії	Рівні (%)					
	Низький (ЕК/КК)		Середній (ЕК/КК)		Високий (ЕК/КК)	
Емоційно-ціннісний	8,95	24,4	46,1	56,3	45,9	19,3
Когнітивно-асоціативний	11,4	32,5	45,6	55,7	43,3	12,0
Діяльно-творчий	4,6	17,5	43,1	59,8	52,4	22,8
Узагальнений показник	8,2	24,7	44,7	57,2	47,1	18,1

Аналіз проведеного дослідження за *емоційно-ціннісним критерієм* показав, що учні експериментальних класів, порівняно з учнями контрольних класів, виявляють високий рівень інтересу до різних видів мистецтва та художньої діяльності. І якщо наприкінці другого класу (на проміжному діагностичному зрізі) цей показник становив мінімальну різницю, то на кінець навчання у початковій школі різниця становила 25,0 %. У той же час учні контрольних класів показують високий рівень інтересу до одного з видів мистецтва (музичного чи образотворчого), що зумовлено методикою традиційного викладання.

Отримані результати показали також, що учні експериментальних класів досить вільно орієнтуються в тому, яке емоційне навантаження несе твір мистецтва та які цінності втілено у змісті художнього твору: вони адекватно визначають цінності (із запропонованого переліку), втілені у творі мистецтва (42,2 %), знаходять влучні словесні характеристики емоційних станів (та їх відтінків) від сприймання творів різних видів мистецтва (48,2 %), поєднують твори різних видів мистецтва у відповідності до втіленого емоційного стану, відтворюють емоції в кольорі, причому велика частина з них (35,8 %) робить це самостійно без допомоги учителя. Це свідчить про усвідомлення учнем емоцій, які викликає у нього твір мистецтва (незалежно від виду мистецтва) і високий рівень реалізації власного емоційного ставлення. Це зумовлено ефективністю реалізації педагогічних умов щодо орієнтації на художню цінність творів мистецтва та структуруванням навчально-виховного процесу за законами емоційно-сміислової драматургії. У той же час учні контрольних класів також досить вільно знаходять відповідні словесні характеристики, але це стосується переважно творів музичного мистецтва. Учні контрольних класів виявили низький рівень щодо втілення відповідного емоційного стану у кольорі, порівняння творів різних видів мистецтва до втіленого емоційного стану, а також визначення художніх цінностей твору. Це свідчить про недостатній художній досвід у галузі різних видів мистецтва, обумовлений традиційною методикою викладання мистецтва (музичного чи образотворчого).

Аналіз результатів дослідження за *когнітивно-асоціативним критерієм* показав, що учні експериментальних класів виявили досить високий рівень поліхудожньої ерудиції: вони користуються відносно великим словниковим запасом у сфері мистецької термінології; виявляють власні судження про різні види мистецтва та їх взаємодію з використанням окремих пояснень, здатні порівнювати художні засоби різних видів мистецтва, орієнтуються в особливостях синтетичних видів мистецтва. У той же час учні контрольних класів виявили переважно середній та низький рівні поліхудожньої ерудиції, що характеризувалося достатнім словниковим запасом щодо мистецької термінології в окремому виді мистецтва (переважно музичному та образотворчому); репродуктивним відтворенням зображуваного, наявністю суджень про окремі види мистецтва з використанням окремих пояснень (переважно за зразком, поданим вчителем). І якщо під час проміжного зрізу у другому класі різниця у показниках була мінімальною, то наприкінці експерименту показник високого рівню поліхудожньої ерудиції учнів експериментальних класів значно вищий порівняно з учнями контрольних класів (42,4% – 14,2 %). Аналіз діагностики на наявність в учнів класів художніх асоціацій показав ще більшу розбіжність у показниках. Учні експериментальних класів виявили високий рівень (44,2%) здатності до художнього асоціювання: вони здатні до асоціації з іншими видами мистецтва, проводять аналогії і паралелі між різними видами мистецтва (образотворчим, музичним, театральним). Проте учні контрольних класів виявили низький (елементарний) рівень художнього асоціювання, переважна більшість цих учнів намагалися здійснювати художні асоціації, проводити аналогії між образами та засобами різних видів мистецтва тільки за допомогою вчителя. Це свідчить, перш за все, про недостатність досвіду у цьому виді діяльності. Аналіз результатів за даним критерієм засвідчив оптимальність обраних учителями методів поліхудожнього виховання та ефективність використання змісту підручників, структурованого на засадах художньої інтеграції, для розв'язання навчальних і виховних завдань.

Аналіз результатів за діяльно-творчим критерієм показав наступне: учні експериментальних класів володіють поліхудожніми вміннями на досить високому рівні (46,8 %) порівняно з учнями контрольних класів (9,7%): вони проявляють творче ставлення, тяжіння до самовираження у різних видах художньої творчості, що свідчить про ефективність впровадження різних методів залучення учнів до особистісно-орієнтованої мистецької діяльності у різних видах мистецтва. У той же час учні контрольних класів виявили переважно середній та низький рівень поліхудожніх умінь, виконуючи подібні завдання за умови попереднього обговорення з учителем, або за запропонованим зразком. В учнів експериментальних класів виявлено також вищий, порівняно з учнями контрольних класів, рівень творчої активності у різних видах художньої діяльності (відповідно: 45,6% та 24,4%) та самовираження у позаурочній діяльності (відповідно: 64,7% та 34,2%), що свідчить про готовність учителя до виявлення, мотивації і реалізації творчих можливостей кожної дитини.

На основі узагальнення проведеного дослідження доведено ефективність визначених нами педагогічних умов і методики поліхудожнього виховання учнів початкової школи, завдяки впровадженню даної методики дитина пізнає світ через образний зміст різних видів мистецтва, на цій основі відбувається формування особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, дійсності, людини тощо та потреби у власному творчому самовираженні.

Подальшого дослідження потребує проблема екстраполяції методики полі художнього виховання у основну школу загальноосвітніх навчальних закладів.

Використані джерела

1. Заплата Е.А. Полихудожственный подход в развитии творческой активности младших школьников (в школе с углубленным изучением предметов художественно-эстетического цикла): автореф.... канд. пед. наук: 13.00.02/ Заплата Елена Александровна. – Екатеринбург, 2009. – 24 с.
2. Локтева О.Б. Интеграция знаний в процессе изучения произведений искусства младшими школьниками: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01: защищ. 1999 / Локтева Оксана Борисовна. – М., 1999. – 195 с.
3. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія / Л. М. Масол. – К.: Промінь, 2006. – 432 с.
4. Рудаков В.А. Индивидуализация полихудожственной образовательной среды как средство подготовки младших школьников к творческой деятельности: автореф.... канд. пед. наук: 13.00.01/ Рудаков Владимир Аркадьевич. – Челябинск, 2012. – 20 с.
5. Синкевич И.А. Подготовка учителя начальных классов к полихудожственному воспитанию младших школьников: автореф.... канд. пед. наук: 13.00.01/Синкевич Ирина Алексеевна. – Мурманск, 2000. – 20 с.

Gaydamaka E.

ANALYSIS OF EFFECTIVENESS OF PEDAGOGICAL CONDITIONS AND METHODS POLY-ARTISTIC EDUCATION IN THE PRIMARY SCHOOL

In the system of modern school education, art is an important factor in the formation of secondary schools students' art and aesthetic values, which is grounded on the works of art. Learning about the different types of art extends the educational influence of art, because only a combination of different arts can develop the fullness of human capabilities to make a truly multifaceted personality, to improve all the psyche aspects and the inner values of a person. This approach is the basis for poly-art education, which the author considers as a determined subject-subject activity of teachers and pupils, based on the principles of personality-oriented education and interaction of various art forms, resulting in meanings through figurative art is the formation of aesthetic qualities of a personality and need for cognition of art, the acquisition of basic skills in the field of various art forms that will ensure the readiness of the child to artistic and creative self-realization.

To develop best practices poly-art education in the primary school we had defined criteria poly-art education primary school pupils and pedagogical conditions: the focus on the artistic value of works of art; structuring the content of educational process on the principles of artistic integration; construction of educational process according to the laws of the emotional-semantic dramaturgy; the activation of the educational function of the textbook; encouraging students to student-centered art activities in various art forms; the willingness of the teacher to poly-art education. In the article the author gives the analysis of the results of experimental research on poly-artistic education in the primary school on the lessons of aesthetics. The author notes that due to the implementation of the pedagogical conditions of poly-art education in the educational process of secondary schools, students in the experimental classes showed predominantly high and medium levels of poly-art education by a certain author defines (emotional-axiological, cognitive, associative, activities-creative) compared with students from control classes. The obtained experimental data suggests about the effectiveness of certain techniques of poly-art education that affected the formation in students of artistic and socio-cultural values, needs, to the knowledge of the art, the acquisition of skills in the field of various kinds of artistic creation that will ensure the readiness of the child to its creative expression.

Key words: pedagogical conditions, polyart education, the primary

Стаття надійшла до редакції 01.10.2015